

Фарзанд —
жонга
пайванд.

Ўзбек халқ
мақоли

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT • XALQ ZIYOLILARI GAZETASI • معرفت

1931-yildan chiqqan boshlagan 2010-yil 14-avgust, shanba № 64 (8297) ISSN 2010-6416

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори

АНДИЖОН ШАҲРИДА ФУТБОЛ БЎЙИЧА ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН МАКТАБ-ИНТЕРНАТ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Баркамол авлодни тарбиялаш, қобилиятли ёшларни спортга фаол жалб этиш, миллий футболимизни янада қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш учун зарур шарт-шароитлар яратиш, ёш футболчиларни танлаб олиш ва уларда профессионал иштиёқ, маҳорат ҳамда кўникмаларни чуқур ривожлантиришни таъминлаш, шунингдек, улардан футбол бўйича мамлакат клублари ва терма жамоаларига ишончли захирани шакллантириш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, "Ўзавтосаноат" акциядорлик компанияси, Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамда Ўзбекистон Футбол федерациясининг Андижон шаҳрида "Шўрбулоқ спорт соғломлаштириш" масъулияти чекланган жамияти спорт мажмуаси негизда Халқ таълими вазирлиги ҳузурдаги футбол бўйича Ихтисослаштирилган мактаб-интернатни ташкил этиш тўғрисидаги тақлифига розилик берилсин.

2. Белгилаб қўйилсинки: Андижон шаҳридаги футбол бўйича Ихтисослаштирилган мактаб-интернат қобилиятли ёш футболчиларни танлаб олувчи ва тайёрловчи, мактабдан ташқари спорт-таълим муассасаси ҳисобланади; футбол бўйича Ихтисослаштирилган мактаб-интернат ўқувчиларининг таълим олиши яқин атрофдаги умумтаълим мактабида умумтаълим дастури бўйича амалга оширилади; футбол бўйича Ихтисос-

лаштирилган мактаб-интернатнинг умумий контингенти 120 нафар ўқувчини ташкил этади, улар томонидан тўрт йиллик бошланғич таълим якунлангач ҳар йили танлов асосида 24 нафар қобилиятли ўқувчилар қабул қилинади;

футбол бўйича Ихтисослаштирилган мактаб-интернатда ўқиш муддати 5 йилни ташкил этади, ўқиш якунланганидан сўнг уларга тегишли сертификат берилади ва авваломбор олимпия захираси коллежларида кейинги махсус, касбухона таълими берилиши таъминланади.

3. Қуйидагилар Андижон шаҳридаги футбол бўйича Ихтисослаштирилган мактаб-интернатнинг асосий вазифалари этиб белгилансин:

зарур ҳолларда футбол бўйича хорижий мураббийлар ва мутахассисларни тақлиф қилган ҳолда футбол соҳасида энг янги илмий-методик тавсиялар асосида ёш футболчиларни тайёрлаш борасида ўқув-машқ жараёнларини юқори даражада ташкил этиш;

ўқувчиларнинг назарий тайёргарлиги ва техник-тактик кўникмаларини такомиллаштириш, профессионал фазилатларини ривожлантириш, шунингдек, замонавий футболни ривожлантириш халқаро талабларига мувофиқ ҳолда Ўзбекистон ёшлар (ўсмирлар) терма жамоаларини тайёрлаш даражасини ошириш;

Халқаро футбол федерацияси тренерларини ўқитиш дастурларидан фойдаланган ҳолда футбол бўйича Ихти-

сослаштирилган мактаб-интернат тренерлари малакасини тизимли асосда оширишни таъминлаш;

ўқувчи-футболчилар ва тренерлар таркибининг профессионал маҳоратини ошириш учун хорижий футбол мактаблари, академиялари ва клублари билан тажриба алмашиш бўйича ҳамкорликни кенгайтириш.

4. Белгилансинки, Андижон шаҳридаги футбол бўйича Ихтисослаштирилган мактаб-интернатни молиялаш қуйидагилар ҳисобидан амалга оширилади:

Давлат бюджети маблағлари;

Ўзбекистон Футбол федерацияси маблағлари; қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа манбалар.

(Давоми 2-бетда.)

ЭЪЛОН! Абитуриентлар ва уларнинг ота-оналари диққатига!

Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларига қабул қилиш бўйича Давлат комиссияси маълум қилади:

2010-2011 ўқув йили учун тест синовлари асосида ўтказилган талабалар танлови натижалари республиканинг барча олий таълим муассасалари учун — жорий йилнинг 14 август куни соат 10-00дан бошлаб эълон қилинади (шунингдек, Давлат тест марказининг www.dtm.uz расмий сайти орқали);

Тест синовлари натижалари юзасидан саволлар билан абитуриентлар ва ота-оналар вилоятлардаги университетлар, Жиззах политехника ва Навоий педагогика институтларида ташкил этилган Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Давлат тест марказининг маслаҳат пунктларига мурожаат этишлари мумкин.

Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларига қабул қилиш бўйича Давлат комиссияси

ЭНГ ЯХШИ УЙИНГОХ БОЛАЛАРГА ХАЙРАТ УЛАШМОҚДА

Юнусобод туманидаги 307-мактабгача таълим муассасасига келган киши ўзини гўёки афсонавий мамлакатга тушиб қолгандай сезади. Яқинда бўлиб ўтган "Энг яхши уйингох" Республика кўрик-танловида 1-ўринга лойиқ топилган муассаса уйингоҳида ва "Соғлом авлод" боғида ҳар кун болаларнинг қувноқ кулгуси жаранглайди. Мазза қилиб аргимчоқ учаётган қизалоқлару сузиш ҳавзасида мусобақалашаётган болакайларни кўриб, уларнинг даврасига кўшилгингиз келади.

Бурҳон РИЗОКУЛОВ
олган суратлар.

<p>ГАЗЕТАНИ ВАРАҚЛАГАНДА</p>	<p>РЕЖАЛИ ФАОЛИЯТ ютуқ ва муваффақиятларга замин яратмоқда</p> <p>3-бет</p>	<p>БУРЧДОРЛИК ТУЙҒУСИ жамият тараққиётидаги биринчи омилдир</p> <p>5-бет</p>	<p>ДЕРАЗА ОРТИДАГИ ДУНЁ</p> <p>11-бет</p>
----------------------------------	--	---	--

Самарқанд давлат университети қошидаги 1-сон таянч академик лицейнинг 3 нафар ўқувчиси жорий йилда бўлиб ўтган умумтаълим фан олимпиадасининг Республика босқичида совринли ўринларни эгаллади. Бу уларга муддатидан олдин ўзлари истаган олий ўқув юртига кириш имтиёзини ҳада этди. Умуман, мазкур таълим муассасаси ўқувчиларининг бу каби ютуғи биринчиси эмас. Шу боис ушбу лицейда таълим олиш истагини билдирган ёшлар сони йилдан-йилга ортиб бормоқда.

Таълим маскани ўқитувчи-мураббийлари "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" талабларини амалга ошириш мақсадида 2005—2010 йилларга мўлжалланган жорий ва истиқбол иш режаларини ишлаб чиққан бўлиб, унда ўқув ва услубий, маънавий-маърифий, хўжалик ишлари алоҳида эътиборга олинган. Асосийси, бу даргоҳда меҳнат қилаётган ҳар бир педагог-ўқитувчи ДТС талаблари асосида тасдиқланган шахсий иш режасига эга.

Даставвал ўқув-моддий база мустаҳкамлашиб, 8та фан кафедраси ташкил этилди. Олий ўқув юртлари жамоалари билан алоқа ўрнатишга жиддий эътибор қаратилди. Ҳозир бу ерда СамДУ кафедраларининг филиаллари ташкил этилган. Уларга университетнинг юқори малакали профессор-ўқитувчилари раҳбарлик қилишмоқда.

Фан-техника тараққиёти таълим тизими такомиллашувига ҳам ижобий таъсир кўрсатаёпти. Ўқувчиларнинг чуқур билим эгаллашлари ва дунёқарашларининг ўсишида Ахборот-ресурс марказлари (АРМ) фаолиятининг алоҳида ўрни бор. Лицейда ташкил этилган АРМ йилдан-йилга янги адабиётлар билан бойитилиб, хизмат кўрсатиш сифати ошиб бормоқда.

Айни пайтгача лицей ўқитувчилари томонидан 49 та ўқув қўлланмалар ва маъруза матнларидан тайёрланган электрон дарсликлар сони 194тага етди. Шулардан 101таси умумтаълим фанларига 12 таси ижтимоий-сиёсий фанларга оид.

— Жамоамизнинг малакали педагоглари СамДУ профессор-ўқитувчилари билан ҳамкорликда яратган дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалари республика миқёсида кенг оммалашган, — дейди лицей директори М.Абдурахмонов. — Шунингдек, педагог-ўқитувчилар томонидан ёзилган 320га яқин илмий, услубий мақолалар, илмий журналлар ва турли тўпламларда чоп этилган.

Ҳозир мазкур таълим масканида СамДУнинг 5та (математик анализ, ўзбек мумтоз адабиёти, Ўзбекистон тарихи, физика-кимё, немис тили) кафедраларининг филиаллари фаолият кўрсатмоқда. 176 нафар ўқитувчи-педагог ўқувчиларга фан сирларини чуқур ўргатишга ҳаракат қилишмоқда. Уларнинг 4 нафари фан доктори, 17 нафари фан номзоди, бир нафари "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими", бир нафари "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган

ёшлар мураббийси" фахрий унвони, 11 нафари Ўрта махсус, касб-хунар таълими аълочиси, 7 нафари Халқ таълими аълочиси ҳисобланади.

Илғор педагогик технологияларни таълим жараёнида қўллаш учун ўқитувчи етарли малакага эга бўлиши зарур. Таълим сифати ва самарадорлигини таъминлаш мақсадида тасдиқланган режа асосида узлуксиз равишда ўқитувчиларнинг малака оширишлари йўлга қўйилган.

Иқтидорли ўқувчилар билан ишлаш, уларни фан олимпиадаларига тайёрлаш ва илмий ишлар олиб бо-

Tajriba, sinov, natija

сирларини янада чуқурроқ ўрганадилар. Дарслар асосан янги педагогик технологиялар асосида ташкил этиляпти. "Ақлий ҳужум", "Конференция", "Мусобақа", "Фестивал", "Гуруҳлар беллашуви" сингари янги ва ўзига хос услублар асосида ўтилган дарслар ўқувчилар билим самарадорлиги ошиши учун муҳим омил бўлаёттир. Натижа ҳам шунга яраша бўлмоқда. Лицей ўқувчилари республика ва халқаро фан олимпиадаларида қатнашиб, юқори ўринларни эгаллаб қайтишмоқда. Жумладан, кимё фани бўйича 42-халқаро Менделеев олимпиадасида лицей ўқувчиси Нилуфар Бобоқамбарова учинчи ўринга сазовор бўлди.

2008-2009 ўқув йилида ўтказилган фан олимпиадаларида қатнашган лицей ўқувчилари вилоят босқичида 3та фан бўйича 3-, 5та

марраларни забт этишида мана шу илм маскани педагог-ўқитувчиларининг, айниқса, она тили ва адабиёт фани ўқитувчилари Келдиёр Жўраев ва Насиба Бўронова, инглиз тили фани ўқитувчиси Дилбар Маматкуловаларнинг хизматлари беқиёс бўлди. Шу ўринда ўқувчиларга таълим-тарбия беришда устоз-мураббийлардан Г.Равшанова, Н.Мухаммадиева, А.Бобоев, З.Умурзоқовнинг фидокорона меҳнатларини алоҳида таъкидлаш жоиз.

— Шогирдларимнинг зафари, уларнинг ютуғи менга куч-қувват бағишлайди, — дейди академик лицейнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси К.Жўраев. — Ҳар йили бир, икки нафар шогирдим танлов ёки фан олимпиадасининг республика босқичида голиб бўлади. Ситоранинг бу йилги ютуғи ҳам ана шулардан

ҲАМ МАЛАКА, ҲАМ ШИФО

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар, айниқса, таълим тизимидаги туб ўзгаришлар биз муаллимларнинг келажакка бўлган ишончимизни тобора кўпроқ оширмоқда, бу жараённинг фаол иштирокчиларига айлантирмоқда.

Чунончи, биз яқинда вилоят педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институтида ҳам ҳордиқ чиқардик, ҳам тажриба орттирдик. Республика «Истеъдод» жамғармасида тренерлик малакасини эгаллаб қайтган Сирдарё туманидаги 12-умумтаълим мактаби бошланғич синф ўқитувчиси Гулсара Давронова, Боёвут туманидаги 1-ихтисослаштирилган мактаб-интерна-

Jarayon

ти тарих фани ўқитувчиси Воҳид Маҳмудов ҳар беш кун мобайнида таълимдаги энг сўнгги янгиликлардан воқиф қилиб, замонавий дарс ўтиш услубларини ўргатишарди.

Вилоят соғлиқни сақлаш бошқармаси замонавий русумдаги тиббиёт ускуналарини тўғридан-тўғри институт ётоқхонасига олиб келиб ўрнатди. Малакали шифокорлар физиотерапевтик муолажалар кўрсатди. Кимдир саломатлигини янада мустаҳкамлаган бўлса, айрим устоз-педагоглар ўзларида эндигина пайдо бўлаётган хасталикларнинг олдини олишга муваффақ бўлдилар.

Худди санаторийлардаги каби уч маҳал иссиқ овқатнинг ташкил этилгани инсон омилига эътибор ҳар қачонгидан ортиб бораётганидан далолатдир.

Республика «Истеъдод» жамғармаси ижрочи директори ўринбосари Р.Ишмухаммедовнинг пойтахтдан келиб маърузалар ўқиши бизда илиқ таассурот қолдирди.

Вилоят халқ таълими бошқармаси, соғлиқни сақлаш бошқармаси ва «Маърифатпарварлар» жамиятининг саъй-ҳаракатлари биз устоз ва мураббийларга янги гайрат ва ўзгача иштиёқ бағишлади.

Янги ўқув йили олдида янада кўпроқ устоз ва мураббийлар энг сўнгги педтехнологиялар ва таълимдаги ислохотлар, янгиликлардан бевосита воқиф бўладилар.

Аскаралӣ ХОЛБОВЕВ,
Гулистон туманидаги
17-умумтаълим мактаби
ўқитувчиси

РЕЖАЛИ ФАОЛИЯТ

ЮТУҚ ВА МУВАФФАҚИЯТЛАРГА
ЗАМИН ЯРАТМОҚДА

ришга қизиқтириш мақсадида "Кичик академия" ташкил этилган. Шунингдек, Самарқанд шаҳрида жойлашган 7та олий ўқув юрти, ЎзФА Самарқанд филиали, 3та илмий текшириш институти, вилоят ва шаҳар кутубхоналари, Романовский номидаги математика институти ва Германиянинг Гёте институти билан ҳамкорлик шартномалари тузилган. Улар билан биргаликда иқтидорли ўқувчиларнинг чуқур билим олиб, илмий изланишлари учун етарли шароит яратишга ҳаракат қилинмоқда.

Иқтидорли ўқувчиларни лицейга жалб қилиш бўйича вилоят, шаҳар ва туман халқ таълими бўлимлари, маҳалла фаоллари билан ҳамкорлик йўлга қўйилган. Ҳар бир ўқувчи педагоглар диққат-эътиборида туради. Дарсдан кейинги бўш вақтларда улар ўзлари хоҳлаган йўналишлар бўйича тўғрақларга жалб этилиб, фан

фан бўйича 2- ва 4та фан бўйича 1-ўринни эгаллашган. Республика босқичида рус тили (рус гуруҳлари бўйича) фанидан Малика Тошқувватова ва ўзбек тили (рус гуруҳлари бўйича) фанидан Нафиса Дўсматова учинчи ўринни қўлга киритиб қайтган эди.

Мазкур лицей ўқувчиларининг жорий ўқув йилида эришган муваффақиятлари ўтган йилгига нисбатан анча юқори бўлди. Фан олимпиадаларининг вилоят босқичида 6та учинчи, 4та иккинчи ва 5та биринчи ўринни эгаллаган лицей ўқувчиларидан 3 нафари республика босқичида ҳам зафар кучиди. Она тили ва адабиёти фанидан Ситора Шомуродова 94 балл билан, инглиз тили фанидан Зарнигор Ҳожимухаммедова 92,45 балл билан, ўзбек тили (рус гуруҳлари бўйича) Нафиса Аролова 94 балл билан биринчи ўринни эгаллади. Уларнинг бу юксак

биридир. Устоз учун шогирдлар камolini кўришдан-да ортиқ бaxт бўлмаса керак?! Лицейимизда С.Шомуродовага ўхшаган иқтидорли ўқувчилар анчагина. Бу ўқувчилардан ҳам умидимиз катта.

Айни пайтда фан олимпиадасида голиб бўлган Ситора Шомуродова ва Зарнигор Ҳожимухаммедова Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетининг журналистика факультети, Нафиса Аролова эса Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетининг талабаси бўлиш шарафига муяссар бўлди.

Бир сўз билан айтганда, мазкур таълим муассасаси ўқитувчиларининг ўз касбларига сидқидилдан ёндашаётганлиги ўқувчиларнинг ҳар бир дарсни пухта ўзлаштиришига замин яратмоқда. Буни лицей ўқувчиларининг ютуқларидан билиб олсак бўлади.

ҲАКИМ ЖЎРАЕВ,
"Ma'rifat" мухбири

Инсоннинг интеллектуал салоҳияти маълум маънода унинг яшаш тарзини белгилаб беради, десак муболага бўлмас. Киши умр йўлларида дуч келиши мумкин бўлган жуда кўп муаммоларни ана шу фазилатидаги тўқислик билан энгиб ўтишга қодирлик топади ўзида. Рўзгорнинг бутлиги, дастурхонга ҳалол лўкма торта билмоқ бахти, оила тебратишдаги мушкулотлар ечими биз юқорида тилга олганимиз — одамзоднинг зукколиги, қарашларининг теранлиги, ақлий камолотига кўп жиҳатдан боғлиқ.

Интеллектуал салоҳият тарбияси шунчаки баландпарвоз ибора, забт этиб бўлмас машаққатли довон эмас. Интеллектуал салоҳият узлуксиз ва узвий парвариш талаб этади. Бугун ана шу тарбиянинг айрим оддий ва нозик жиҳатлари хусусида баҳс юритмоқчимиз. Мавзумизга ойдинлик киритишда психолог Дилором Маҳмудова ва болалар шифокори Барно Тўлаганованинг фикрларига таяндик.

Кўпгина ота-оналарга «Фарзандингизни нега боғчага бердингиз?» мазмунда савол берсангиз, «Ишга чиқишим керак эди. Вақтида ухлаб вақтида туради. Қорни тўқ, кўнгил хотиржам...» Хуллас, «Болага қарашади» маъносидagi жавобларни оласиз.

Мазкур масканларнинг номланишига бир эътибор қаратайли-ка: «Мактабгача таълим муассасаси». Демак, боғча болага тарбия бериш билан бирга, уни билим олишдек катта меҳнатларга тайёрлашга кўмаклашувчи даргоҳ. Шу нуқтаи назардан, боғча даври ота-она ва тарбиячининг боланинг келажакга йўлида қайғуриб, ҳамқору ҳаммаслакликда иш олиб боришини талаб этувчи муддат ҳамдир. Фарзандни севиш, унга меҳр-муҳаббат кўрсатиш табиий равишда ота-оналарга хос туйғу. Лекин дилбандларнинг ёшига қараб улар билан ақл-фаросат, атроф-муҳитга муносабат, зеҳн ва хотира тарбияларини олиб бормоқдек масъуллик ҳам борки, бу амаллар лоқайдлик билан четга сурилганда ортидан азиятлар бўй кўрсатмоғи мумкин.

Психолог: — Боғча ёшидаги болада сиз юқорида тилга олган хислатлар нафақат шаклланади, балки намоен бўла бошлайди. У энди борлиқдаги ўзгаришлар, янгиланишлар, атрофидаги муносабатларни таҳлил эта боради. Аввало, боланинг боғчага кўникиши масаласини олайлик. Табиийки, табиатан таъсирчан болаларнинг янгича муҳитга ўрганиши анча қийин кечади. Шундай экан, ана шу «ўрганиш» муддатига ота-она алоҳида эътибор қаратиши керак. Уни боғчада қолдиришни бир, ҳатто фарзанднинг саломатлиги, табиатига қараб ярим соатдан бошлаш мақсадга мувофиқ. Шу ўринда катталарнинг боғча ва тарбиячиларни чиройли сўзлар билан таърифлашлари, боланинг меҳрини уйғотишга ҳаракат қилишлари ҳам муҳим ўрин тутлади.

Баъзи ота-оналар боғчадан келган фарзандига биринчи мурожаати «Нима единг?», «Сени ҳеч ким хафа қилмадимми?» қабилидаги

кўрсатмаяптими? Сўргичга «меҳр кўйиш»нинг саломатликка салбий таъсири йўқмикан?

Психолог: — Кузатган бўлсангиз, ҳеч бир чақалоқнинг сўргични сўришга бошида истаги бўлмайди. Катталар сўргични турли ширинликларга ботириб, унинг оғзига мажбурий тиқишади. Ҳатто оғзида ушлаб туриб, тупириб ташлашига имкон бермай, сўргичга кўниктирганларига ҳам гувоҳ бўлганман. Тўғри, гўдакни овутиш, чалғитиш мақсадида 5-10 дақиқа сўргич бериш мумкин. Лекин бора-бора боланинг муттасил сўргичга «боғланиб» қолиши, унинг психологик ривожланишига

ДЕРАЗА

ОРТИДАН АТТИ ДУНЁ

саволлардан иборат бўлади. Бу боланинг феълига худбинлик уруғини сепувчи омилга айланиши мумкин. Аксинча, болага «Бугун ўртоқларинг билан қандай ўйинлар ўйнадинг?», «Нималарни ўргандинг?» дея унинг оғзига нутқи, фикрлаш қобилиятини ўстирувчи саволлар бериш, у билан 15-20 дақиқа ўйнаш, боғчада олиб борилган машғулотларни такрорлашнинг самараси бениҳоядир. Мактабгача таълим муассасаси бола учун ижтимоий муносабатлар доирасини белгилаб берар, тенгдошлари билан муносабатга киришиш, мураса қилишга ўргатар экан, ота-она буни такомиллаштира бориши жоиз.

Боғчага кетаётган тўрт ёшлар чамасидаги қизалоқнинг бир у қўлидаги, бир бу қўлидаги сўргични гўёки ички бир ташналик, лаззат билан оғзига солишидан таажжубландим.

— Эшикдан киришинг билан чўнтагинга солиб кўйгин-а, уят бўлади, — деди онаси у билан хайрлашишга чоғланар экан, — тарбиячинг уришади-я, биласан...

Бола-ку бола. Онанинг муносабати ажабланишимни янада оширди. Наҳотки бола сўргичга шунчалар боғланиб қолгунича ундан «айириш»нинг иложи бўлмаган? Иккинчидан, тарбиячидан кўрқитиш керакми? Қизалоққа бу ҳаракати уят экани айтилса-да, она томонидан ихтиёрий-мажбурий равишда руҳсат берилаяпти... Учинчидан, у баъзи катталар одатланганидек эрмакка, ўзини овутишга ўрганишининг илк аломатларини

ҳам касрини ўтказмай қолмайди. Яъни, доимий эрмакка ўрганиб қолган бола феълида тортинчоқлик, иккиланувчанлик, ишончсизлик, нимадандир мадад кутиш, суянч излаш каби қатъиятсизлик куртак ота боради. Ўзини, нафсини нима биландир алдаб, овутиб юриш истагидан кечишлари қийин кечади.

Шифокор: Турли оғиз бўшлиғи билан боғлиқ касалликларнинг юзага келиши, тишларнинг нотўғри жойлашуви ва ривожланиши айнан боланинг сўргич асоратларидир. Шунингдек, сўргич орқали турли юқумли касалликларнинг юқиши каби ҳолатлар ҳам кўп кузатилган. Сўзлаганда дудуқланиш, баъзи сўз ва ҳарфларнинг нотўғри талаффуз қилиниши, ҳатто юз, лаб қисмларидаги норасоликлар, ҳид, таъм сезишдаги сусткашликлар ҳам бевосита сўргич ортидаги хавфлардир.

Сўргич таъсирида сўлак безлари фаолияти тезлашади ва меъёридан ортик суюқлик ажратиб чиқаради. Демак, бу ички аъзолар сиҳатига ҳам дахл қилмай қолмайди.

Баъзида болаларимизнинг ақлий ялқовлигидан, эринчоқлигидан нолиймиз. Дарсларини юзаки бажариши, мақсадларига тез ва осон етишишга интилишларидан ташвишланамиз. Ҳатто касб танлаш бобида ҳам иккиланишади. Хўш, бу иллатларнинг илдизи қаерда-ю, давоси нимада?

Психолог: — Эндигина эсини таний бошлаган фарзандингиз сизни саволларга кўмиб ташлайди. Дейлик: — Бу нима? — Атиргул. — Нега қизил? Ёки оқ?

Ruhiyat manzaralari

Нега япроғи яшил? Нега таназида тиконлари бор?.. Нега баҳорда ёмғир ёғади? Нега мевалар ёзда пишади?.. Бу каби саволларнинг чеку чегараси йўқ. Фарзанди ақлли, зукко бўлишини истаган ота-она худди ана шу нуқтада унга ёрдам бермоғи, саволларига ҳижжа-лаб бола тилида ва унинг англаб олишига осон тарзда жавоб беришга вақт, хоҳиш, сабр-тоқат топа билмоғи шарт.

Агар бола сизга бугун ўнта савол берди, дейлик. Уни жеркиб «Уф», «Тинч қўй, чарчаганман...» каби тан-

гизиш кўникмаларини ҳосил этишга кўмаклашиш мақсадга мувофиқдир.

Баҳор. Боғчадаги майдонча атрофи яшилликка ўранган. Мевали дарахтлар оппоқ, пушти гулларга бурканган. Ўриндикқа чўккан боғча опа эса болаларнинг бир-бири билан тортишмай, тинчгина ўйнашлари, уларнинг ҳаракатларини кузатиш билан овора. Ёки ташқарида оппоқ қор ёғаяпти. Она ўз юмушлари билан банд. Бола дераза ортидаги мўъжизани ҳиссизгина кузатиб ўтирибди. Хўш у қачон ва қай тариқа табиат билан ошно тутинди? Бу ошнолик унга нима беради, аслида?

Психолог: — Боғча майдончаси шунчаки болаларни овутиб кўювчи «кўча» эмас, машғулотлар ўтувчи сабоқхона бўлмоғи керак. Тарбиячи борлиқдаги яшариш ва янгиланишлар хусусида сўзлар экан, боладаги ҳис этиш, таъсирланиш, ҳайратланиш каби туйғулари тарбиялайди. Олам гўзаллиги ҳақида гапириб Ватанга, табиатга меҳр-муҳаббат, ҳурмат уйғотади, улғайтиради. Бола ушлаб кўрмагунча нарса ва ҳодисалар хусусида тушунчага эга бўлиши қийин. Шундай экан, табиат ҳодисаларини ойна ортидан эмас, бевосита кўз ўнгида содир бўлишини кузатишларига имкон бермоқ керак. Бу бир жиҳатдан болани ҳаётини тасодиф ва синовларга тайёрлаб бориш ҳам демакдир.

Шифокор: — Баъзи болалар жуда тез-тез шамоллашади. Негагини биласизми? Улар ана шу сиз тилга олган табиат билан «қоришиб» суяги қотмаган, чиниқиб тобланмаган. Инсон тоза ҳаводан ҳеч қачон касал бўлмайди. Биз янги дунёга келган чақалоқларни ҳам сайрга олиб чиқишни тавсия этамиз. Болаларимизни кичиклигиданоқ бир совуқ, бир иссиқ сув солинган идишларга оёғини навбатига солиб чиниқтириб бориш ниҳоятда фойдали. Айримлар болани кўчага чиққанда жуда қалин кийинтиришади, натижада у терлаб совуши туфайли хасталанади-ю, совуқ баҳона бўлади.

Одамзод табиатнинг бир бўлагидир. Демак, имкон қадар унинг табиатнинг ҳар бир ҳолати, ҳаракатлари билан ошно бўлиб улғайишига имкон бермоқ зарурдек. Бу зарурат табиатни дераза ортидан эмас, бағрида туриб кузатиш, ошно бўлиш худди ҳаётнинг иссиғу совуғи, қору аёзлари табиий эканлиги, инсон бу ташвиш ва муаммоларни ҳеч қачон айланиб ўта олмаслиги ва уни енгишга ҳозир туриши шартлигини далиллаётганга ўхшайди.

Спорт жисмоний баркамоллигимизни таъминловчи восита бўлгани сабабли қадимдан ёшларда полвонлик, мерганлик, эпчиллик каби хусусиятларни шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилган. Тўйларда кўпқари, кураш мусобақалари ташкил этилган. Бугунги ёшлар орасида ҳам спорт билан мунтазам шуғулланувчилари бисёр. Аммо сўнгги пайтлар бир оқим вужудга келдики, у спортнинг ҳеч қайси хусусиятини ўзида мужассаслаштирмасда, мазкур атама билан биргаликда қўлланилади. Бу — киберспорт тушунчаси бўлиб, унинг баъзида ёш авлод вакилларига салбий таъсир кўрсатаётганини инкор этиб бўлмайди.

ТАРМОҚДАГИ «ОЛИМПИАДА» УЙИНЛАРИ

Замонавий тараққиёт натижасида жамиятнинг деярли барча соҳалари фаолияти компьютер ва интернетда ишлашга мослаштирилди. Аммо бу ривожланиш таъсирининг спортга ҳам ўтиши ҳақида эшитсангиз, хаёлингизга дарҳол бу бироз ғайритабиий ҳолат, деган фикр келиши, табиий. Шу ўринда савол туғилади: киберспорт аслида нима ва унинг яралиши тарихи қандай?

«Википедия» манбаси маълумотларига қараганда, киберспорт интернет тармоғи орқали ташкил қилинадиган компьютер ёки видео спорт ўйинларнинг баъзи бир турларини ўз ичига қамраб олиши натижасида пайдо бўлди. Киберспорт ўйинларининг бошқаларидан фарқи шундаки, у худди реал вақт ва вазиятда кечаётгандай таассурот қолдиради кишида. Шакл ва тузилиш жиҳатидан анъанавийларига жуда ўхшашлиги боисми, ҳозирда киберспорт мусобақаларини ҳам ўтказиш йўлга қўйилган. Бундай беллашувларнинг вужудга келишига аввалига АҚШда маҳаллий тармоқ орқали гуруҳ бўлиб ўйналган «Doom» («Дум») номли ўйинда куч синашиш туртки бўлган. Мазкур ҳаракатлар ёшлар ўртасида кенг тарқалган эса, бу каби баҳсларни ўтказиш жуда тез суръатлар билан ривожланганини кузатиш мумкин. Кейинги даврларда «Quake» («Куйек» — зарба, силкиниш) номини олган ўйин оммалашши туфайли, 1997 йилга келиб АҚШда киберспортчиларнинг биринчи лигаси ташкил этилди. Шундан бошлаб, «Cyberathlete Professional League», яъни Киберспортчиларнинг профессионал лигаси мусобақалари мунтазам ўтказиб келинади.

Бу борада йирик турнирлардан бири ҳисобланган «World Cyber Games» (Жаҳон кибер ўйинлари)нинг Олимпия ўйинларига хос равишда ташкиллаштирилгани айниқса ҳайратланарлидир. Маълумот ўрнида айтиш зарурки, дастлабки Жаҳон кибер ўйинлари Жанубий Кореяда ташкил этилган бўлиб, шундан бери мусобақалар ҳар йили турли давлатларда ўтказилади. Бундан ташқари, бир неча совринли фондлар ҳам бор. Уларга ярим профессионаллар лигаси, онлайн кубоги учун ўтказиладиган беллашувларни киритиш мумкин,

энг машҳурлари эса «ClanBase», «ESL»лардир. Бугунги кунда компьютер фанатлари ёки гэймер (инглизча «game» — «ўйинчи») сўзидан олинганлар исталган мамлакатда бор. Сабаби, ташкиллаштирилаётган мусобақалардан ташқари,

ихтиёрий равишда кўнгилчилар онлайн ва офлайн шаклда ҳам кўплаб турнирлар ўтказаятгани бу турдаги баҳсларга қизиқувчиларнинг сони янада ўсишига туртки бўлаяпти. Интернетдаги спорт ўйинларига ортиқча ружу қўйиш, табиийки, салбий ҳолат, чунки улар нуқсон ва камчиликлардан холи эмас. Демакки, киберспорт ихлосмандларининг кўпайиб кетаётгани ташвишли ҳол ҳамдир. Умуман, компьютер ўйинларининг ҳаддан ортиқ вақт давомида ва ёшликдан ўйналишининг салбий таъсири тўғрисида жуда кўп маълумотлар берилмоқда. Айниқса, болаларнинг ушбу машғулотларга ружу қўйиши оқибатида бош оғриғи, ҳар хил руҳий чарчашлар, шунингдек, ақлий ривожланишда орқанда қолиши кузатилмоқда. Лекин анъанавий спортнинг вазифаси умуман бошқачаку! Ахир, жисмоний машғулотлар билан шуғулланиш орқали одам ҳар томонлама соғлом, етук бўлишга интилади. Бошқача айтганда, спорт бу — соғлом турмуш тарзини яратиш мақсадида амалга ошириладиган тинимсиз ҳаракат, ўз устида ишлаш дегани эмасми?! Лекин киберспорт спортнинг бу каби хусусиятларидан ҳеч бирини ўзида акс эттирмаган. Келинг, яхши-си буни исботлаш учун мутахассислар қарашлари ва бу борада ўтказилган тадқиқотлар натижаларига асосланиб фикр юритамиз.

«КОПТОКНИ КОМПЬЮТЕРДА ЭМАС, КЎЧАДА ТЕПСИН...»

Боласи компьютер ўйинларини яхши кўрувчи қўшним шикоят қилиб қолди: «Компьютер олдида жилмайди. Олдинлари бу тенги болаларни уйдан то-

пиб бўлмасди. Бошқа бирорта ўйин ўйнаса бўлмайди, деб ҳайрон қоламан. Кўча чангитиб, копток тепсаям майлиди. Бу матоҳ унга ёмон таъсир қияптими, деб кўрқаман-да». Онанинг ўз фарзандидан ташвиши ўринли, чунки компьютер ўйинлари ёшларнинг руҳиятига салбий таъсир қилиши аллақачон амалда исботланган. Ўсмирлар компьютер ўйинларига қанчалик кўп берилиб кетса, улар ота-онаси ва дўстларига, ўртадаги муносабатларига шунча кам эътибор беради.

Бригхем Янг университети олимлари ўтказган тадқиқот натижасида оммавий виртуал кўнгилхушликлар сабабли болаларда ўз тенгдошлари ва ота-оналари

ни алоҳида таъкидлаш лозим. Чунки спорт касалликларни келтириб чиқаришга қаратилган эмас, аксинча соғлиқни мустаҳкамловчи фаолиятдир.

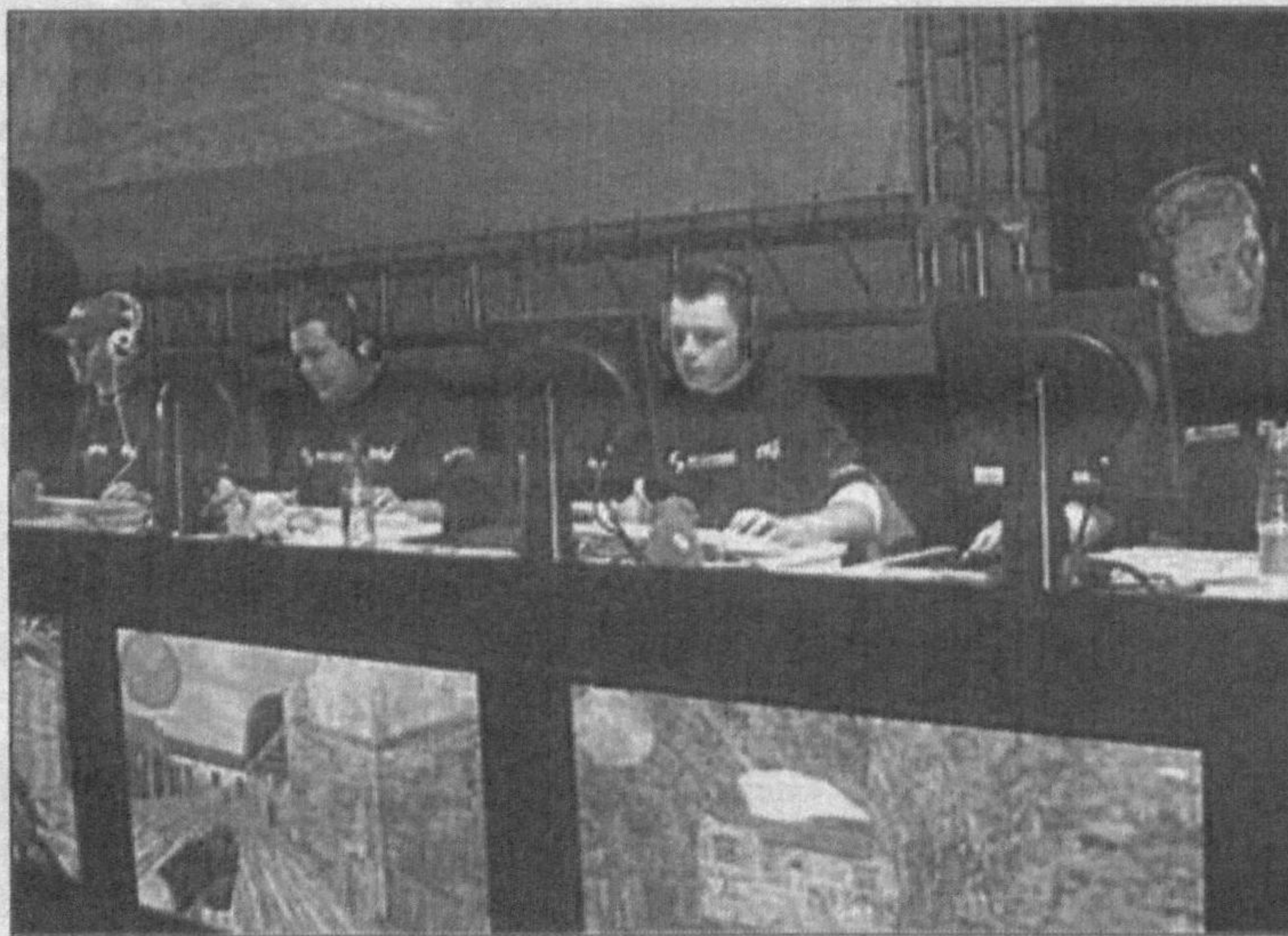
Шунинг учун ота-оналар ва ўқитувчи-мураббийлар компьютер қаршидаги болаларни жиддийроқ назорат остига олиши зарурлиги ҳақида сўнгги пайтларда кўп гапирилмоқда. Чунки энг яхши деб эътироф этилган компьютер ўйинларининг ҳам ижобий таъсири жуда кам. Шу ўринда бир мисол: япониялик тадқиқотчилар компьютер ўйинлари инсон миясининг кўриш қобилия-

верситети олимлари немис ҳамкасблари билан биргаликда ўтказган изланишлари натижасида компьютер ўйинлари хотирага нохуш таъсир кўрсатишини яна бир бор исботлашди. Аниқланишича, компьютер ўйинига ружу қўйган одам хотирасидан воқеа-ҳодиса, ахборотлар қисман, баъзан эса бутунлай ўчиб кетар экан. Тажрибага 40 нафар кўнгилли жалб этилиб, улар ҳар хил мавзудаги мақолаларни ўқишади. Сўнгра 20 нафар иштирокчи ярим соат компьютерда ўйин ўйнайди. Яқунда ўйин ўйнаганлар қабул қилинган ахборотни хотирада яхши сақлаб қололмагани аниқланди.

ХУЛОСА

Бугунги тараққиёт ҳар бир кишидан компьютердан самарали фойдаланишга доир билимларни ва кўникмаларни эгаллашни талаб қилаётганлиги рост. Шунинг учун катталар қатори мактаб ёшидаги болалар ҳам монитор қаршида кўп вақтини ўтказишади. Аммо мақсад нима? Бу ўта муҳим савол. Компьютернинг телевизорга қараганда қулайликлари кўплиги сабабли, унга боғланиб қолиш ҳам осон. gorsup.org.ru сайтида келтирилган маълумотга қараганда, жисмоний соғлиқ учун зарарли, шахсий хусусиятларнинг шаклланишига таъсир кўрсатувчи компьютер ўйинларига ўғил болалар қиз болаларга қараганда кўпроқ берилиб кетиши аниқланган. Уларнинг эътиборига эса мантиқий ўйинларга қараганда эпчиллик ўйинлари, яъни спорт ўйинларининг компьютер вариантлари кўпроқ тушади.

Яқунда эса бир хулосани такрор бўлса-да, ёдингизга солмоқчи эдик. Мутахассислар компьютер ҳар доим болага янги ахборотларни олишида восита бўла олмаслигини аллақачон алоҳида эътироф этишган. У ахборотларни ёдда сақлаш ва мустаҳкамлашга ёрдам беради ёки имкон туғдиради,

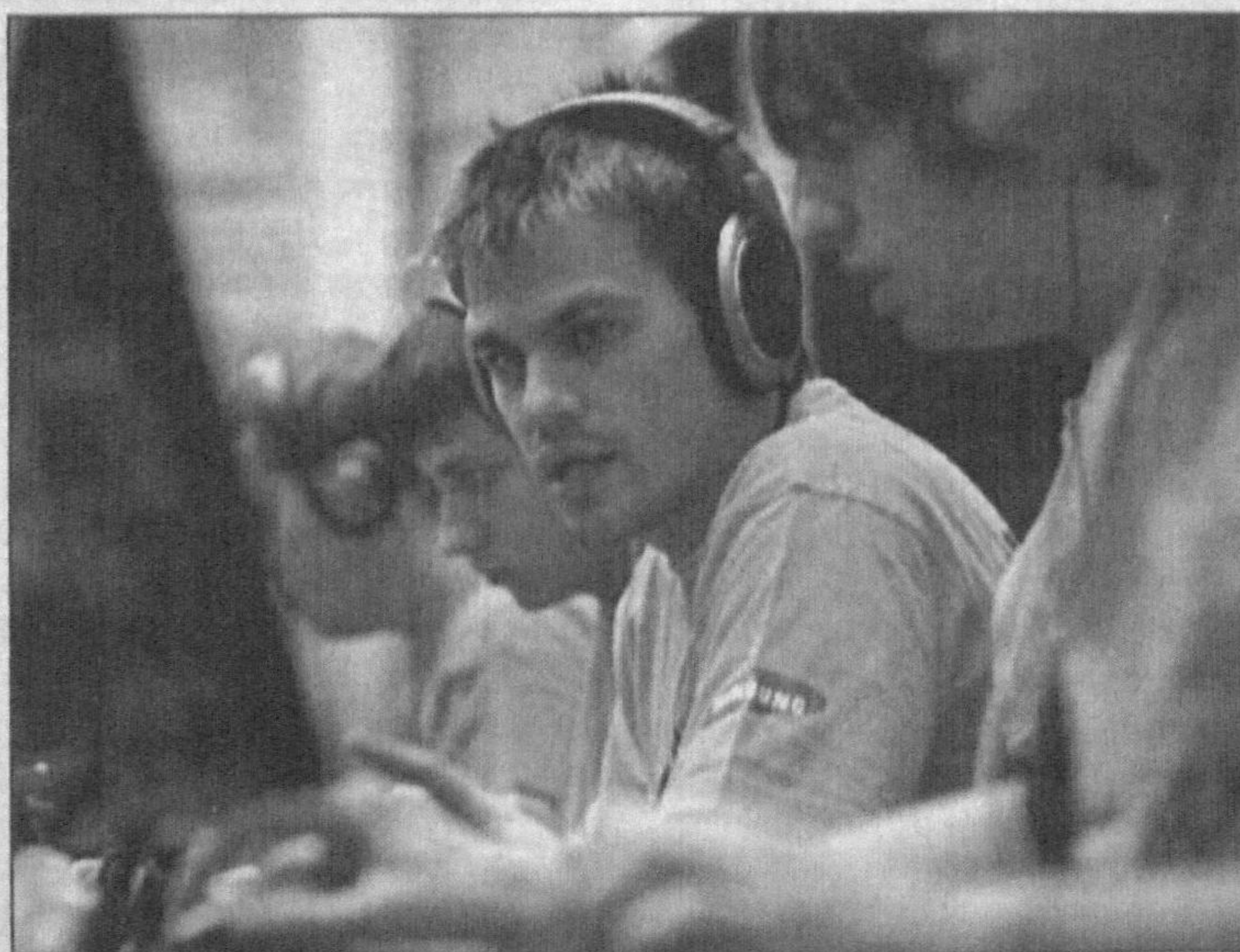

билан мулоқот вақтлари кескин камайиб кетиши аниқланди. Болалар компьютердан фойдаланганида бўш вақтини ижтимоий муҳим машғулотларга эмас, кўпроқ хоббиси учун сарфлайди. Оқибатда, оиласи ва дўстларига кам эътибор бериши, ишончи нисбатан пайси кузатилган.

Болалар шифокорлари компьютер олдида узоқ ўтириш кўриш қобилиятини ёмонлаштириб, гавдани тўғри тутиб юришга ҳам салбий таъсир кўрсатишини такрорлашдан чарчашмапти. Бундай таъсир ҳали тўлиқ шакланмаган болалар организмига компьютер нури, шунингдек, бир ҳолатда кўп вақт ўтириш оқибатида кузатилади.

Дефектолог-педагогларнинг айтишича, болаларнинг экран олдида жуда кўп вақт ўтириши уларнинг ҳаддан ташқари таъсирчан бўлиб қолишига олиб келади. Тажовузкорлик руҳиятини кучайтиради, реал ҳаётга мослашишида қийинчиликларни юзага келтиради. Киберспортнинг бу каби зарарлари ҳақида гапирганда, спорт бу — компьютер олдида ўтириб шуғулланадиган машғулот эмаслиги-

ти ва ҳаракатланиш манбасини таъминлаб берувчи қисмларига салбий таъсир кўрсатишини аниқлашган. Шунингдек, тадқиқотлар болалар компьютер олдида кўп вақтини ўтказса, миянинг олд қисми ривожланиши сусайганини кўрсатди. Бу қисмнинг фаол ишлаши

хулқ-атвор, хотира, ҳиссиётлар, билим олишда муҳим ҳисобланиб, балоғат ёшида айнан шу жиҳатларнинг ривожланишига эътибор қаратиш лозим.

АҚШдаги Мичиган уни-

хулос. Шунинг учун компьютер олдида ўтадиган вақтни тартибга солиш фойдасидан холи эмас.

Санобар ЖУМАНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

КИБЕРСПОРТ СПОРТГА ҚАРШИ

So'z ko'rki

NEGA SHUNDAY DEYMIZ?

(Davomi. Boshi o'tgan sonlarda.)

CH

Chiranma g'oz, hunaring oz. Maqol majoziy ma'noda, vaqtincha erishilgan yutuqlariga keriluvchi, hovliqma odamlarga nisbatan qo'llaniladi. To'g'ri ma'nosida, g'oz begona odam-u jon-jonivorni ko'rsa, bo'ynini cho'zib, xavotirlanib, "g'oq-g'oq" deya hujum qilgan bo'ladi. Aslida, shu po'pisa bilan o'z yo'lga ravona bo'lib, to'piga qo'shiladi. Shundan bilganlar "Chiranma g'oz, hunaring oz" deya mutoyiba qiladilar.

Chiroying borida chinoringni top. Chinor eng uzoq umr ko'radigan daraxtlar sirasiga kiradi. Odatda qizlarga nasihat tarzida aytiladigan mazkur maqol bilan "Husn-jamolga to'lishgan vaqtingda, umr bo'yi senga hamroh bo'ladigan, suyanchig'ing, jufti halolingni topib ol. Vaqtni g'animat bil", demoqchi bo'ladilar. Umr kabi yoshlik, chiroy, husn-u jamol ham o'tkinchidir, g'aflatda qolma, deya ogohlantiradilar.

Chiqqan qiz — chig'iriqdan tashqari. Uzatilgan, chiqarilgan qiz ro'zg'or "tegirmoni"dan tashqarida. U o'z oilasi, eri, qaynona-qaynotasi, bolalariga ega. Shu sababli ota ro'zg'ori ulushiga da'vogar bo'la olmaydi aqidasi bilan turmush kechirgan qavmlarimiz, go'daklikdan qiz bolalarni "Chiqqan qiz — chig'iriqdan tashqari" maqoli ta'limida tarbiyalaganlar. Nozik jins vakillari o'zbekchilikda ilk qadamlaridan o'z uyi, oilasi, ro'zg'ori mehri ilinjida kamol topishgan.

Chumchuq so'ysa ham, qassob so'ysin. Bu maqol ko'pincha: "Birovga bir ish qildiradigan bo'lsang, u yumush arzimagan, kichkina bo'lsa ham, ustasiga, qo'lidan kelgan odamga murojaat qil" degan ma'noda aytiladi. Chunki har ishning ustasi ustoz, pir ko'rgan, ular oq fotihasini olgan, halol mardum hisoblanadi. Ajdodlarimiz har ishda tasodifiy, yuvuqsiz, farishtasiz kimsalardan hazar qilganlar.

Cho'tirning ham o'z husni bor. Bu bilan xalqimiz beayb parvardigor, birovni o'poq, boshqasini so'poq dema, har kimning o'ziga yarasha husni-chiroyi bor. Hamma gap insonning tab'i, didi, dunyoqarashida, kimga qanday odam yoqadi — u yolg'iz o'ziga-yu xudoga ayon, degan aqidani ilgari suradi. Har qanday holatdan ezgulik, insoniylik izlagan qavmlarimiz bu bilan inson ichki madaniyati, qalb go'zalligi, ma'naviyati boyligini ta'kidlaganlar.

SH

Shamol bo'lmasa, daraxtning uchi qimirlamaydi. Muqobillari: "Yelsiz terak tebranmas"; "O't bo'lmasa — tutun bo'lmas"; "It qora ko'rmasa, hurimas"; "Engak qimirlamas, soqol likillamaydi"; "Tagsiz xabar tarqalmas". Bu majoziy maqollar bilan xalqimiz hech bir ish, hodisa sababsiz, asossiz bo'lmaydi; sabab tufayli muayyan oqibat, voqea-hodisa kelib chiqadi; biror jumboq, muammo, mushkul ishga duch keldingmi, buning asl sabablarini izla, ayb kimda, o'zingda emasmikan, kabi ma'nolarni ko'zda tutadi. Odamlar orasida sen haqingda bir gap chiqibdimi, demak, bunda bir mantiq, jon bor, demoqchi bo'ladi.

Sheriklik oshni it ichmas. Odatda ikki it bir yaloqdan sarqit ichadigan bo'lib qolsa, bir-biri bilan talashib, irillashib, qopishib ketadi. Bu maqolni sheriklik ish qilib, o'zaro bitisha olmay, kelisholmay urishib-janjallashib yuradigan odamlarga qarata istehzo, kinoya tarzida aytiladi. Sheriklik ishlariga doir yana shunday maqollar ham bor: "Sheriklik tovuqdan yolg'iz tuxum yaxshi"; "Sheriklashib ishlaganning yuragi sherday bo'ladi"; "Avvalambor, mingashma, mingashgan so'ng indashma".

Mahmud SATTOR

(Davomi bor.)

ИЛМНИНГ УМРИ БОҚИЙ

Тириклик, ҳаёт, илм-ижод — бебаҳо неъмат. Бу неъматларнинг аччиқ-чучугини туйиш, улардан баҳра олиш, улуш қўшиш эса ундан-да бахт. Мана шундай бахтга мушарраф бўлганлардан бири, сўзшунос олим, услубшунос журналист, жонкуяр мураббий, талабчан устоз, филология фанлари номзоди, доцент, ЎзМУ услубият ва таҳрир кафедрасининг собиқ мудир Ирисали Тошалиевдир.

Афсус, оғир хасталик, уни илмий теранлигининг авжи палласида орамиздан олиб кетди. Лекин тасалли берадигани шуки, у бугунги кунда ўзининг иккинчи умрини яшайпти. Ирисали Тошалиевдан қолган бой маънавий мерос, уларда илгари сурилган илмий қарашлар, ўрганилган муаммолар ҳар куни ўқув аудиторияларида ўз аксини бермоқда, номи эса такрор-такрор тилга олинмоқда.

Дарҳақиқат, олим ўз ҳаётини талабаларсиз, университетсиз, илмий-ижодий изланишларсиз тасаввур эта олмаган. У мустақиллик йиллари айниқса, самарали фаолият кўрсатди. Университет таълими учун журналистика мутахассислиги бўйича «Ўзбек тили стилистикаси», «Адабий таҳрир асослари», «Газета жанрлари услубияти», «Ўзбек тилининг амалий услублари», «Газета тили», «Нутқ маданияти», «Сарлавҳа санъати», «Матн услуби», «Турли нашрлар таҳрири», «Оммавий ахборотнинг тили ва услуби», «Сарлавҳа стилистикаси», «Ўзбек тили услубияти», «Адабий таҳрирнинг мантикий асослари», «Таҳрир амалиёти», «Ҳозирги ўзбек тили. Синтаксис», «Нутқ маданияти асослари», «Мустақил ўзбек матбуоти тили ва журналист маҳорати» каби ўқув қўлланмаларини яратди. Булардан ташқари, матбуот тили

Xotira

Тилшунос — сўзшунос олим Ирисали Тошалиев умрининг сўнгги кунига қадар ҳам сўз илмини, ўз касбини севганлиги, ўзига талабчанлиги, қолаверса, замон талабини, раҳбарлик масъулиятини жиддий ҳис қилганлиги боис қўлидан қаламини қўймади. Ҳатто охириги кунлар яқинлашаётганлигини ҳис қилган

дақиқаларда ҳам васияти шундай бўлган эди: «...Менинг учта қўлзма китобим уч кишининг қўлида қолаёпти, хотирангиздан чиқмасин...», — дея умр йўлдошига эслатган эканлар. Бу китоблардан бири — «Оммавий ахборотнинг тили ва услуби» номли ўқув қўлланмаси олим ҳаётининг сўнгги кунларида нашрдан чиққан бўлиб, бу хушхабар етиб келишига улгурмай, устоз оламдан ўтган эди. Қолган иккита иш нашрга тайёрланиш жараёнида.

Бу билан демокчи бўлганимиз шуки, ҳаётда мана шундай касбига фидойи инсонлар, унинг ишини давом эттирувчи ҳамкасб шогирдлар, издошлар, фарзандлар бор экан, илмнинг, илм кишининг умри ҳамиша боқийдир.

Ф.ЭГАМБЕРДИЕВА,
ЎзМУ журналистика факультети
доценти

Ҳар бир олинган билим — бебаҳо дурки, унга қанча яқин борсанг ўзига хос ҳузур топасан киши.

Бухоро давлат университети «Ўзбек тили ва адабиёти кафедраси» мудир, филология фанлари доктори, профессор Охунжон Сафаров ўзбек болалар адабиётининг таниқли намояндаси, шоир, но-сир ва драматург Шукур Саъдулла ижодига бағишланган номзодлик диссертацияси бўйича дастлабки изланишларини бошлаб, болалар адабиётининг чексиз уммонига шўнғиб кетди, умрини шу соҳага бағишлади.

Шукур Саъдулла ижодини ҳар томонлама изчил тадқиқ этиш, айниқса, шоир асарларига халқ оғзаки ижодининг самарали таъсири Охунжон акада болалар адабиёти сарчашмасига бўлган бир умрлик қизиқишга йўл очди. Устоз йигирма йилдан ортиқроқ умрини Зарафшон воҳаси, Қашқадарё, Сурхондарё, Самарқанд вилоятлари ҳамда Тожикистон ва Туркменистондаги ўзбек болалар фольклори намуналарини йиғиш, таҳлил ва тасниф этишга бағишлаганлиги ҳам ушбу қизиқишнинг самарали натижасидир. Ушбу меҳнатлар, захматлар самараси ўлароқ, дастлаб «Болаларни эркаловчи ўзбек халқ кўшиқлари» монографияси чоп этилди.

Олимнинг

«Ўзбек болалар шеърӣ фольклорининг жанр таркиби ва бадиияти» мавзудаги докторлик диссертацияси асосида яратилган «Ўзбек болалар поэтик фольклори» монографияси тур-

Fanimiz fidoyilari

БОЛАЛАР ФОЛЬКЛОРИ ОШУФТАСИ

кий халқлар фольклоршунослигини ўзига хос тадқиқ этгани билан аҳамиятли бўлди.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, О.Сафаров болалар адабиётининг қайси бир жабахасига қўл урмасин, ўз тадқиқотларига янгича қараш ҳамда янгича талқин ва таҳлил билан ёндашганлигини англаш қийин эмас. Масалан, «Ўзбек болалар китобхонлигининг мухтасар тарихи манзаралари» рисоласида «Авесто»дан XIX аср охиригача бўлган даврда яратилган кўплаб панднома асарлар болалар китобхонлигининг турли даврлардаги ўзига хос намуналари сифатида таҳлил ва тадқиқ этилган бўлса, «Келажак

тонгининг чироқларисиз» рисоласи академик шоир Фафур Фуломнинг болалар шеърӣ ва насрий асарлари янгича нуқтаи назардан ўрганилганлиги билан қизиқарли. «Шеърӣм — очил дастурхон» рисоласи XX аср ўзбек болалар шеърӣтининг улкан намояндаси Қуддус Муҳаммадий ижодининг ҳар томонлама тадқиқ этилганлиги билан ажралиб турса, «Қувноқбойлар олами таровати» рисоласида олим Шукур Саъдулла ижодига яна бир бор қайтади, шоир ҳаёти ва ижодининг эътибордан четда қолган янги қирраларини топишга ҳаракат қилади.

Олимнинг узоқ йиллик изланишлари самараси сифатида яқинда китобхонлар эътиборига «Болаликнинг ойдин осмони» деб номланган тўрт бўлимдан иборат сайланмаси ҳавола этилди. Ўзбек болалар адабиётининг жонкуяр тадқиқотчиси профессор О.Сафаров узоқ йиллик илмий изланишларининг навбатдаги муваффақиятли самараси сифатида ўз китобхонини топа олиши, айниқса, соҳа тадқиқотчиларини янги изланишларга ундаши, шубҳасиздир.

Раҳматулла БАРАКАЕВ,
филология фанлари
номзоди,
ЎзФА Тил ва адабиёт
институтини илмий котиби

МАКТАБДА ўқувчилар билими ошмоқда, ниҳоллар кўкка бўй чўзмоқда

Яккабоғ тоғлари бағридаги Тотор қишлоғида жойлашган ушбу таълим маскани 2008 йили Мактаб таълимини ривожлантириш давлат умуммиллий дастури асосида куриб фойдаланишга топширилган эди. Ушбу янгилликдан руҳланган мактаб педагогик жамоаси ёш авлодга таълим-тарбия бериш билан бирга илм маскани атрофини кўкаламзорлаштириш, анвойи гуллар экиб, ободонлаштириш ишларига ҳам астойдил бел боғлади. Натижада 2 йил ичида мактаб ҳудудида 1000 тупдан зиёд меваги ва манзарали дарaxтлардан иборат боғ барпо этилди.

— Бугун бу боғни томоша қилиб кўзингиз қувнайди, — дейди 68-мактаб директори Замира Лутфуллаева. — Мактаб ишга тушган дастлабки кунлардан бошлаб, жамоамизнинг сидқидилдан қилган саъй-ҳаракатлари эвазига 300 тупдан ортиқ тоғ арчаси, яна шунча ёнғоқ ва терак ниҳоллари, 3000га яқин гул кўчатлари ўтказилди. Мана, гувоҳи бўлганингиздек ниҳоллар кўкка бўй чўзиб, гуллар хуш бўй таратиб турибди. Насиб этса, боғдан келадиган даромад мактаб биносини таъмирлаш, ўқитувчилар ҳамда ўқувчиларни кўшимча рағбатлантиришга хизмат қилади.

Ёз мавсуми ҳам ниҳоясига етиб бормоқда. Ўқувчилар ёзги оромгоҳлардан жонажон мактаблари кучоғига ошиқмоқда. Янги ўқув йилига тайёргарлик ишлари ҳам қизғин паллага кирган. Ҳар бир ўқитувчи томонидан ўқув хоналари билан бирга атроф ободончилигига ҳам алоҳида эътибор бериш ана шу тайёргарликнинг бир қисмига айланиб улгурди. Атрофдаги мевалию манзарали дарaxтлар, турли гулларни парваришлаш уларнинг кундалик ишига айланган. Улар том маънода ёш авлод ва ёш ниҳоллар парваришини уйғунликда олиб бормоқдалар.

Бурҳон РИЗОҚУЛОВ
Муаллиф олган суратлар.

Ma'rifat

**ТА'СИС
ЕТУВЧИЛАР:**

Ўзбекистон Халқ та'лими
вазирлиги, Ўзбекистон Олий
ва о'рта maxsus та'лим
вазирлиги, Ўзбекистон
Та'лим ва fan xodimlari
kasaba uyushmasi
Markaziy Kengashi.

**Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV**

Tahrir hay'ati: Jumanazar BEK-
NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV,
Xurshid DO'STMUHAMMEDOV,
Bahodir JOVLIYEV (bosh muharrirning
birinchi o'rinbosari), Akmal ISLOMOV
(mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA,
Elshod NABIYEV, Husan NISHONOV
(bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan
USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari),
"Учитель Узбекистана", Aleksey
CHUKARIN (mas'ul kotib, "Учитель Уз-
бекистана"), Sa'dulla HAKIMOV.

**Gazeta
O'zbekiston Matbuot
va axborot agentligida
№ 0067 raqam bilan
ro'yxatga olingan.**

INDEKS: 149, 150. G-722.
Tiraj 27788.

Hajmi 4 bosma taboq.

Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

Navbatchi muharrir:
Zohidjon XOLOV

«Ma'rifat»dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat
ruxsati bilan amalga oshirilishi shart. Tahririyatga yuborilgan
materiallar muallifga qaytarilmaydi.
belgisi ostida reklama materiallari beriladi.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

E-mail: info@marifat.uz

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib—233-99-15, umumiy o'rta
va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan,
oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi
— 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti
yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan
tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat,
xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58,
reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

**Dizaynerlar
Liliya BINASHEVA,
Malohat TOSHOVA.**

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksionerlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Korxonalar manzili: «Buyuk Turon»
ko'chasi, 41-uy

Bosishga topshirish
vaqti — 21.00.
Topshirildi — 22.40
ЎЗА яқини — 21.00